

NÆRINGS- OG HANDELSDEPARTEMENTET

Veileder

Miljø og regelverket for offentlige anskaffelser

Innhold

1	Innledning	9
1.1	Anskaffelsesloven og forskriften	9
1.2	Grunnleggende krav i EØS-avtalen	9
1.3	Innhold og disposisjon	10
2	Miljøhensyn i anskaffelsens ulike faser	11
3	Miljøhensyn ved planlegging og behovkartlegging	12
3.1	Miljømessige konsekvenser	13
3.2	Livssyklus kostnader	13
4	Miljøkrav til selve produktet eller ytelsen	15
4.1	Hva sier reglene?	15
4.2	Hvordan utforme miljøkrav til produktets ytelse eller funksjon i praksis?	16
4.3	Kan det stilles strengere miljøkrav til produktet eller ytelsen enn det som fremgår av lover og forskrifter?	18
4.4	Kan det stilles krav til bruk av et bestemt materiale?	19
4.5	Kan det stilles miljøkrav til produksjonsprosessen?	19
4.6	Hvordan benytte miljømerkekriterier ved innkjøp?	19
5	Miljøkrav til leverandører (Kvalifikasjonskrav)	21
5.1	Hva sier reglene?	21
5.2	Hvordan utforme miljøkrav i praksis?	24
5.3	Kan det stilles krav til at leverandøren skal ha et miljøledelsessystem?	25
6	Miljøkriterier ved tildeling av kontrakt	26
6.1	Hva sier reglene?	26
6.2	Hvordan utforme tildelingskriterier i praksis?	29
6.3	Hvordan bruke livssyklus kostnader som et tildelingskriterie? ...	29
7	Miljøkrav som stilles til vinner av konkurransen	31
7.1	Hva sier regelverket?	31
7.2	Hvordan utforme miljørelaterte kontraktsklausuler i praksis? ...	31
7.3	Kan det stilles krav om deltagelse eller egen returordning?	32
8	Miljøkrav ved anskaffelser under 200 000	34
9	Det generelle prinsippet om ikke-diskriminering og andre krav som ikke følger direkte av anskaffelsesregelverket	35
	Vedlegg I – Viktige miljøutfordringer	36
	Vedlegg II – ABC miljøkompetanse ved anskaffelser	37
	Vedlegg III – Anskaffelser, miljøkunnskap og referanser	41

Kjære leser!

Hvorfor har vi laget denne veilederen? Er det ikke slik at regelverket for offentlige anskaffelser handler om å åpne for konkurranse og derved bidra til at staten og kommunene får mer igjen for pengene?

Jeg vil svare at gode innkjøp ikke bare handler om økonomi i snever forstand. Offentlige oppdragsgivere må ta hensyn til mer enn de kortsiktige kostnadene. Vi trenger en økonomisk utvikling som er bærekraftig. Dette er bakgrunnen for at loven om offentlige anskaffelser nå pålegger statlige og kommunale oppdragsgivere å ta hensyn til livssyklus-kostnader og miljømessige konsekvenser når de planlegger sine anskaffelser.

Innkjøpsreglene gir gode muligheter til å gjennomføre gode miljøtiltak. For å sikre en åpen konkurranse og likebehandling av leverandører kan det imidlertid ikke være fritt frem for hvilke krav man stiller til leverandører og produkter. Kunnskap om anskaffelsesregelverket er sentralt når man skal tenke miljøvennlige innkjøp. Målet med denne veilederen er å hjelpe offentlige oppdragsgivere til å finne ut når og hvordan de skal bringe miljøaspektet inn i anskaffelsesprosessen.

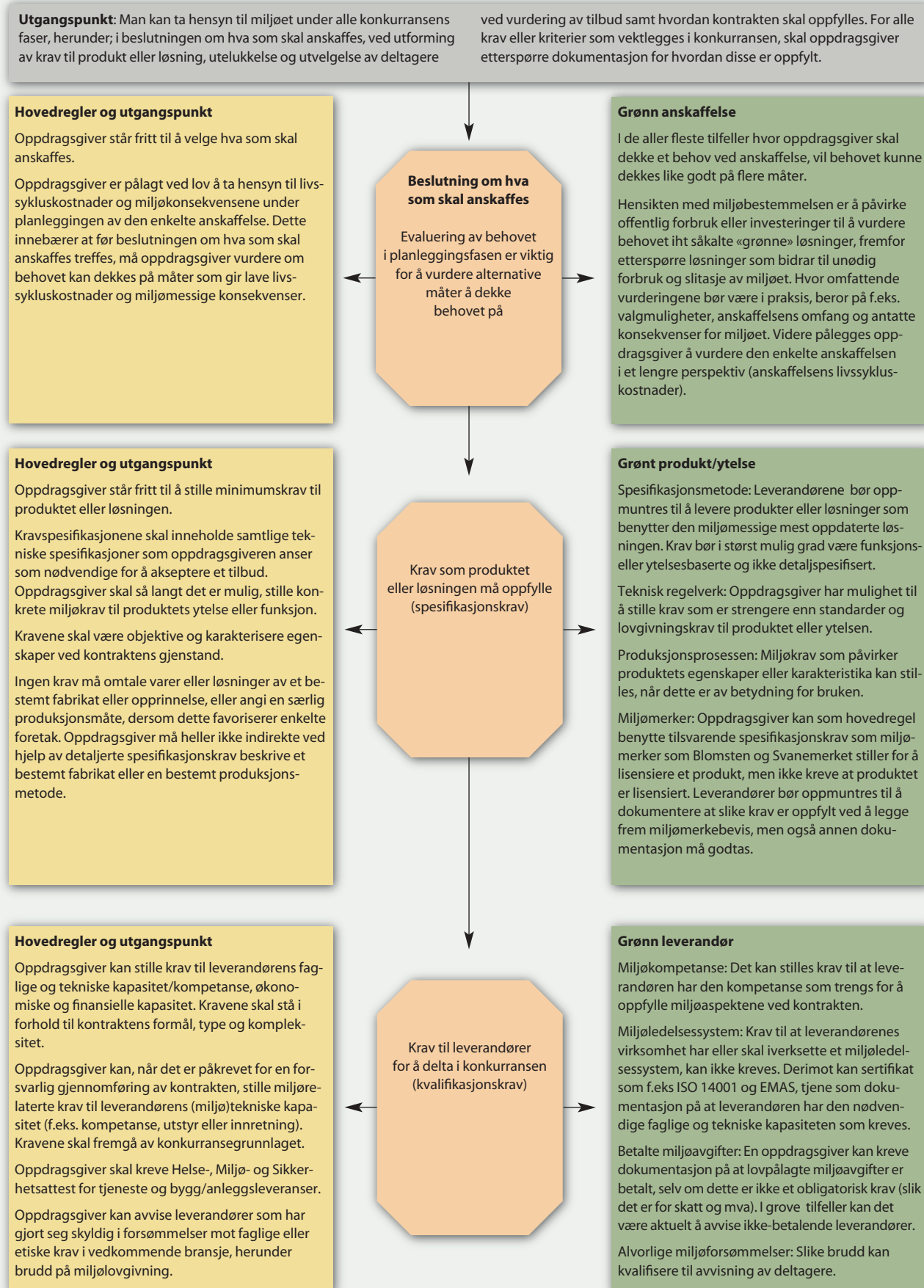
La meg også trekke frem at leverandørene vil tjene på at offentlig sektor - med sine samlede innkjøp på over 200 milliarder kroner i året – etterspør miljøvennlige produkter og tjenester. Dette vil både stimulere til utvikling og innovasjon, samt bedre konkurranseevne i markeder som i økende grad etterspør miljøvennlige varer og tjenester.

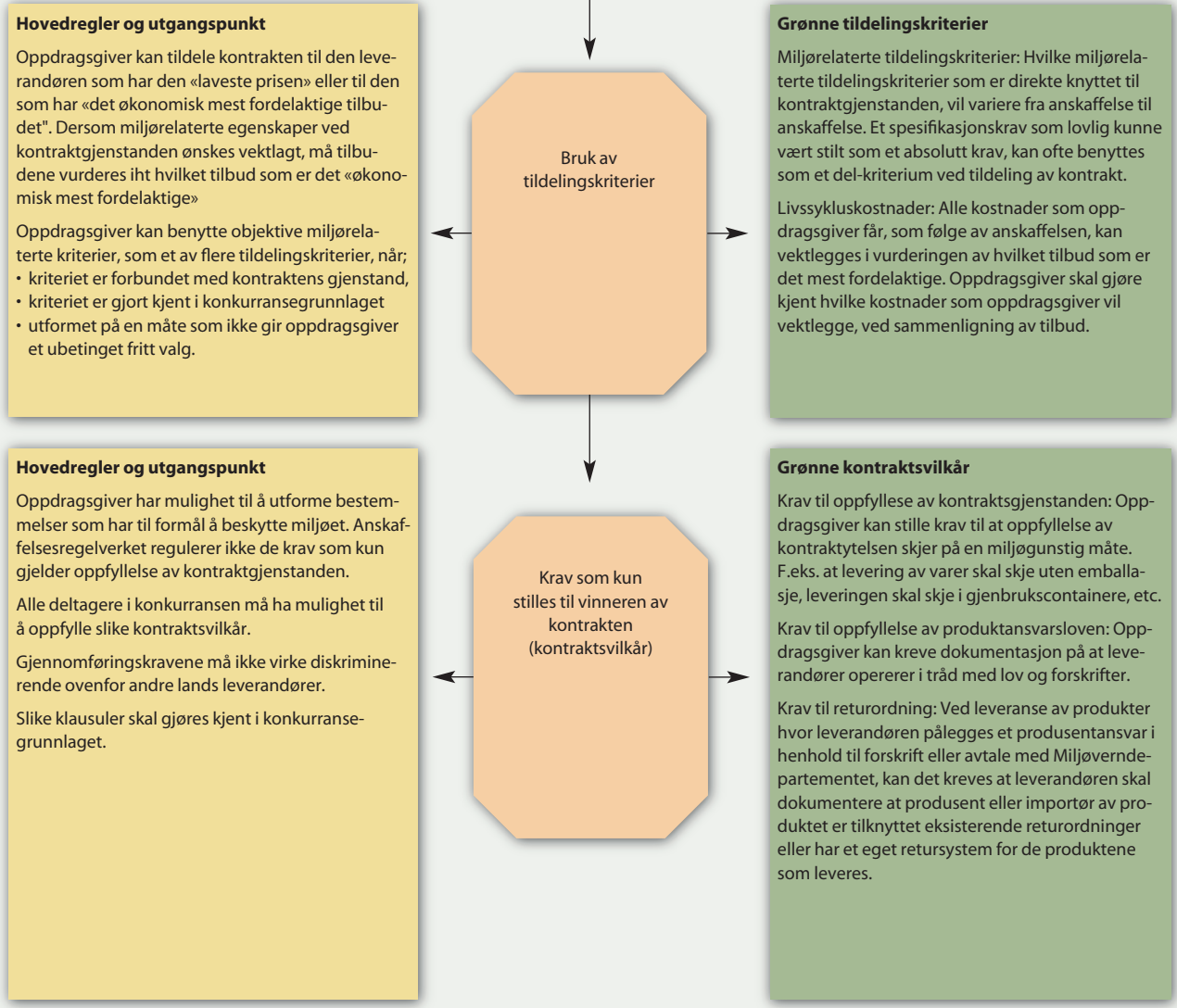
I vedleggene til veilederen finner du referanser til nettsider med mer informasjon om miljøvennlige anskaffelser. Jeg håper dere vil la dere inspirere til å bruke de mulighetene dere har til å gjøre offentlige virksomheter til foregangsvirksomheter – også innen miljøsektoren.

Lykke til!

Ansgar Gabrielsen
Oslo, januar 2004

Oversikt over regler og miljøtilpasset innkjøpspraksis

Innledning

Anskaffelsesreglene gir de juridiske rammene for *gjennomføring* av konkurranser om offentlige anskaffelseskontrakter, og griper ikke inn i hva oppdragsgiver kjøper eller bygger. En viktig føring gjelder likevel: oppdragsgiver *skal* ta hensyn til livssyklus kostnader og miljøkonsekvensene ved planleggingen av den enkelte anskaffelse. Oppdragsgivere *skal* også, så langt det er mulig, stille konkrete miljøkrav til ytelsen eller funksjonen til produktet.

I tillegg *kan* oppdragsgiver legge ytterligere føringer i konkurransegrunnlaget slik at miljøvennlige produkter og løsninger gis fortrinn i konkurransen om kontrakten. Det forutsetter imidlertid at kravene og måten de stilles på, er forenlig med regelverket.

Veilederen går ikke inn på hvilke miljøhensyn som er relevante for den konkrete anskaffelse. Oppdragsgivere må søke kunnskap om dette utenfor denne veilederen. Enkelte tips finnes imidlertid i vedleggene.

1.1 Anskaffelsesloven og forskriften

Hovedformålet med lov om offentlige anskaffelser¹ er å sikre effektiv bruk av det offentliges midler. Tanken er at en forretningsmessig tilnærming og likebehandling av leverandører vil bidra til høyere verdiskapning i samfunnet. Loven pålegger oppdragsgiver å:

- basere anskaffelsene på konkurranse (når dette er mulig)
- ivareta hensynet til forutberegnelighet, gjennomsiktighet og etterprøvbarhet i anskaffelsesprosessen
- sikre likebehandling av leverandører, herunder leverandører fra andre land
- vurdere de miljømessige konsekvensene av anskaffelsen

Forskrift om offentlige anskaffelser² gir nærmere regler om hvordan konkurransen om offentlige vare-, tjeneste og bygg/anleggskontrakter skal gjennomføres. Mange av disse prosedyrereglene kommer fra EØS-avtalen og WTO-avtalen.

1.2 Grunnleggende krav i EØS-avtalen

EØS-avtalen bestemmer at offentlige tiltak ikke skal hindre fri flyt av varer og tjenester mellom medlemslandene. Ulike krav som stilles i konkurranser om offentlige kontrakter kan i visse tilfeller representere en slik hindring. Dette er nærmere omtalt i kapittel 9.

¹ Lov av 16 juli 1999 nr 69

² Fastsatt ved kgl. res 15 juni 2001

1.3 Innhold og disposisjon

Veilederen er inndelt etter de ulike fasene i konkurransen om kontrakten (også kalt anskaffelsesfaser i denne veilederen). Hvert kapittel åpner med å redegjøre kort for hvilke regler som gjelder den aktuelle fasen. I den øvrige delen av kapitlet omtales de muligheter og begrensinger som gjelder når man skal ta miljøhensyn.

Kapittel 2 gir en kort oversikt over viktige faser ved gjennomføring av konkurranse om offentlige anskaffelseskontrakter.

Kapittel 3 redegjør for gjeldende regelverk og gir veiledning i hvordan miljøhensyn kan vektlegges i planleggingsfasen.

Kapittel 4 til 7 omhandler spesifisering av ytelse, krav som leverandøren må oppfylle for å delta i konkurransen, tildeling av kontrakt og kontraktsvilkår.

Kapittel 8 omtaler kontrakter som har en verdi under 200 000 kroner (ekskl. mva).

Kapittel 9 inneholder en kort orientering om de generelle reglene som følger av internasjonale forpliktelser, og som i enkelte tilfeller må vurderes særskilt når oppdragsgiver stiller krav til produkt eller leverandør. Dette er prinsipper som i hovedsak er integrert i det øvrige regelverket, men som oppdragsgiver likevel må vurdere når anskaffelsesregelverket ikke direkte tar stilling til spørsmålet.

Vedlegg I gir en kort oversikt over globale miljøutfordringer.

Vedlegg II gir eksempler på hvilke miljøfaglige spørsmål som oppdragsgiver bør stille seg for å ivareta miljøaspektet ved anskaffelsen, samt gir en enkel beskrivelse av hvordan livssyklus kostnader *kan* beregnes.

Vedlegg III inneholder en liste over innkjøps- og miljøfaglig ekspertise.

Miljøhensyn i anskaffelsens ulike faser

I dette kapittelet gis det en oversikt over de mest sentrale fasene i konkurransen og en indikasjon på handlingsfriheten i de ulike fasene.

Hvilke bestemmelser som gjelder ved offentlige innkjøp, beror på hva eller hvem kravet er rettet mot og hvilken fase i anskaffelsesprosedyren man befinner seg. Det gjelder for eksempel forskjellige regler når kravet er rettet mot leverandører som skal delta i konkurransen og når oppdragsgiver stiller krav til produktet.

Figuren nedenfor illustrerer de ulike konkurransefasene. Lys farge indikerer at oppdragsgiver har stor handlingsfrihet i forhold til regelverket. Jo mørkere farge, jo mer må oppdragsgivere være oppmerksom på de begrensninger som følger av regelverket.

Merk også at oppdragsgivers handlingsrom påvirkes av beslutninger som oppdragsgiver tar under planleggingen av hva som skal anskaffes og ved utarbeidelse av konkurransegrunnlaget. For eksempel er det problematisk å endre kvalifikasjonskrav og tildelingskriterier etter at konkurransen er startet opp.

Miljøhensyn ved planlegging og behovskartlegging

Plikten til å ta hensyn til livssyklus kostnader og miljøkonsekvenser omtales i dette kapittelet.

Hva oppdragsgiver skal anskaffe, er ikke omfattet av regelverket. Regelverket legger således ingen føringer på oppdragsgivers vurdering av eget behov eller hvordan dette best kan dekkes. En føring som likevel gis, er lovens § 6 som slår fast at offentlige oppdragsgivere «*under planleggingen av den enkelte anskaffelse*» skal «*ta hensyn til livssyklus kostnader og miljømessige konsekvenser av anskaffelsen*».

Plikten til å ta hensyn til livssyklus kostnader og vurdere miljømessige konsekvenser, gjelder først og fremst beslutningen om hvilken løsning eller hvilket type produkt leverandører skal konkurrere om å levere. Oppdragsgiver kan f.eks. beslutte å kjøpe CO₂-frie kjøretøy fremfor konvensjonelle biler, vurdere videokonferanseutstyr fremfor fysiske reiser, eller vannbåren varme i et bygg fremfor elektriske panelovner.

Ved kjøp av planleggingstjenester (f.eks. arkitekttjenester eller prosjektering) må oppdragsgiver legge føringer på oppdraget slik at det tas høyde for denne plikten.

ANDRE EKSEMPLER:

Lokaler:

- Det kan f.eks. besluttes at bygget skal være utstyrt med et kontrollsystem som sikrer lavt energiforbruk, ha innretninger for kildesortering og vannbesparende toaletter, at bygget prosjekteres på en måte som ivaretar naturen rundt, eller ligger i et område som er integrert i eksisterende kollektivtrafikknettverk.

Informasjonsspredning:

- Oppdragsgivere som planlegger kjøp av informasjonstjenester kan vurdere om deler av informasjonsspredningen kan skje ved å legge informasjonen på Internett, istedenfor trykking og distribusjon av publikasjoner.

Fremkomstmiddel/forsendelser:

- Oppdragsgiver som har behov for fremkomstmidler kan f.eks. vurdere om deler av behovet kan dekkes gjennom kjøp/leie av sykler eller elektriske biler. Tilsvarende ved kjøp av budtjenester, kan oppdragsgiver beslutte at lokale forsendelser skal utføres med sykkelbud.

3.1 Miljømessige konsekvenser

Med «*miljømessige konsekvenser*», sikter loven til forbruk av råvarer, ulike typer forurensende utslipp og avfallsgenerering fra produksjon, transport og drift av et produkt (vare, tjeneste, bygg m.m.). For å kunne sammenlikne miljøbelastningen ved de ulike løsningene (se vedlegg II), bør oppdragsgiver som et minimum vurdere ulike måter å dekke sitt behov på. Loven stiller imidlertid ingen direkte krav til hvordan de ulike hensynene blir vektlagt. Det er oppdragsgivers ansvar å tilpasse vurderingene etter anskaffelsens art, økonomiske rammer, volum og potensielle miljøbelastning.

3.2 Livssyklus kostnader

«*Livssyklus kostnader*» er et økonomisk begrep som retter seg mot total kostnadene for hele anskaffelsens levetid. Kostnader i forbindelse med vedlikehold, drift og utrangering er typiske elementer i en vurdering av livssyklus kostnadene.

For enkelte typer anskaffelser er det allerede en utbredt praksis å vektlegge kostnaden for hele produktets levetid fremfor utelukkende å vektlegge laveste innkjøpspris. Det som er nytt i loven, er at oppdragsgiver ved vurdering av ulike løsninger, systematisk må vurdere kostnader som påløper f.eks. ved forbruk av energi og ressurser, utslipp og avfallshåndtering. Disse kostnadene vil variere fra løsning til løsning. Det vil likevel være mer relevant å foreta livssyklusvurderinger ved investeringskjøp og større drift-

EKSEMPEL:

- Energiforbruket for Telenors bygningsmasse i 1998 utgjorde ca 14.400 kWh per årsverk. Dette var primært basert på kjøp av elektrisitet og olje. I det nye bygget på Fornebu er forbruket estimert til ca 7000 kWh per årsverk. Energi-reduksjonen skyldes bl.a. et arealeffektivt bygg. En vesentlig del av forbruket dekkes gjennom bruk av varmepumpe som henter varme fra sjøvann. Dette har gitt både økonomiske og miljømessige besparelser.
- Statoils administrasjonsbygg i Sandvika har redusert energiforbruket med 37 % i løpet av de siste årene som følge av installasjon av sentralt driftskontrollanlegg for lys, varme, kjøling og ventilasjon.
- I forbindelse med veibygging på Snarøya utenfor Oslo har man brukt materiale fra de gamle rullebanene på Fornebu flyplass. Dette har bidratt til lavere kostnader og lavere miljøbelastning, bl.a.:
  - resirkulert asfalt er rimeligere enn annet materiale
  - mindre forbruk av ressurser som følge av begrenset behov for nyutvunnet materiale
  - lavere transportutgifter

kjøp (som f.eks. produksjonsmaskiner, kjøretøy, IKT-systemer/IKT-drift, kontorutstyr, VVS-anlegg), enn ved anskaffelser av typiske forbruksvarer.

Loven tar ikke stilling til hvilken fremgangsmåte oppdragsgiver skal benytte ved vurdering av livssyklus kostnadene. Loven sier heller ikke noe om hvor omfattende vurderingene skal være. Oppdragsgiver kan derfor benytte eksisterende verktøy eller basere seg på egne metoder, tilpasset den konkrete anskaffelsen. I vedlegg II finnes et eksempel på en enkel modell for beregning av livssyklus kostnader samt noe informasjon om tilgjengelige verktøy.

Når oppdragsgiver så har besluttet seg for hva som skal anskaffes, må oppdragsgiver utforme kravene til kontraktsgjenstanden i samsvar med reglene om tekniske spesifikasjoner (se kapittel 4).

OPPSUMMERING:

Oppdragsgiver skal:

- tilstrebe kostnads- og miljøeffektive anskaffelser, dvs anskaffelser som gir høy grad av behovstilfredsstillelse og som samtidig har en lav miljøbelastning gjennom hele livsløpet fra produktutvikling til utrangering.
- vurdere alternative løsninger for behovsdekning.

Mer informasjon: Se NOU 1997:21, Ot.prp.nr 71 (1997–98)

Konkurransesgrunnlaget skal inneholde de krav oppdragsgiver har til ytelsen eller produktet. Dette kapitlet viser hvordan miljøhensyn kan ivaretas gjennom slike krav.

Oppdragsgiver har stor frihet til å stille krav til produktet eller ytelsen, men det gjelder noen begrensninger. Disse reglene har til formål å unngå at oppdragsgiver tilpasser spesifikasjonen til én leverandør eller til en bestemt gruppe leverandører, og på den måte favoriserer enkelte tilbydere. Reglene skal sikre reell lik adgang til kontrakten og hindre diskriminerende konkurransevriddning.

4.1 Hva sier reglene?

Uttrykkene «spesifisering av kontraktsgjenstanden» eller «tekniske spesifikasjoner» brukes om alle krav oppdragsgiver stiller til den ytelse eller det produkt som skal leveres. De tekniske spesifikasjonene skal inneholde alle karakteristika som oppdragsgiver *krever*, for å sikre at produktet eller ytelsen oppfyller sitt formål. Dette er minstekrav som leverandøren må oppfylle i sitt tilbud, før oppdragsgiver *kan eller må* ta tilbudet i betraktning.

Egenskaper ved kontraktsgjenstanden som oppdragsgiver foretrekker, men som oppdragsgiver ikke ønsker at skal være et absolutt krav, kan i noen tilfeller anvendes som ett av flere tildelingskriterier (se kapittel 6).

Oppdragsgiver kan spesifisere på ulike måter: stille generelle funksjonskrav til kontraktsgjenstanden, beskrive behovet som skal dekkes eller beskrive kontraktsgjenstanden i detalj. Som regel vil man basere seg på en kombinasjon av disse. Spesifikasjonene kan omfatte kvalitetsnivå, bruksegenskaper, sikkerhetskrav, dimensjoner, metoder, krav til beregninger og produksjonsprosessen o.l. Oppdragsgiver kan imidlertid ikke benytte tekniske spesifikasjoner som omtaler varer av et bestemt fabrikat, opprinnelse eller angir en særlig produksjonsmetode når dette favoriserer enkelte foretak. Tilsvarende gjelder for referanse til varemerker, patenter o.l. Direkte eller indirekte henvisning til en type, patent eller fabrikat er likevel tillatt, dersom «eller tilsvarende» tilføyes og kontraktsgjenstanden ikke kan beskrives på noen annen måte.

Som nevnt i kapittel 3 slår loven fast at livssyklus kostnader og miljømessige konsekvenser av anskaffelsen skal vektlegges ved utforming av krav til produktet. De vurderinger oppdragsgiver gjør, kommer til uttrykk gjennom de krav som stilles til det produkt som etterspørres. Det følger

også av forskriften at oppdragsgiver så langt det er mulig skal stille «*konkrete miljøkrav til produktets ytelse og funksjon*». Ved f.eks. kjøp av kjøleskap, PCer eller kopimaskin vil konkrete miljøkrav til produktets ytelse kunne relateres til strømforbruk, støy og reparasjonsmuligheter.

Miljørelaterte spesifikasjonskrav skal, i likhet med andre spesifikasjonskrav være knyttet til *egenskaper ved kontraktsgjenstanden*, samt gjennomsik- tige og etterprøvbare (lovens § 5). Heller ikke krav til dokumentasjon, må innebære diskriminering av produkter fra andre land. Spesifikasjonskra- vene skal angis i konkurransegrunnlaget (når disse ikke følger av lovgiv- ning).

OPPSUMMERING:

- Oppdragsgiver har stor frihet til å stille spesifikasjonskrav til kontraktsgjen- standen, men må unngå at man gjennom kravene favoriserer enkelte foretak (diskriminering).
- Oppdragsgiver skal spesifisere kontraktsgjenstanden slik at de angitte karakteristika tjener til oppfyllelse av det formål som oppdragsgiver har til hensikt å anvende produktet eller ytelsen til.
- Spesifikasjonene skal bestå av objektive (målbare) egenskaper ved kontrakts- gjenstanden.
- Det skal stilles konkrete miljøkrav til produktets ytelse eller funksjon, når dette er mulig.

Mer informasjon om reglene: Generell veileder om offentlig anskaffelse, EU-kommisjonens miljø fortolkningsdokument, Nämnden for offentlig upphandling «Uppdrag om ekologisk hållbar upphand- ling» (Yttrande 1998-03-27), Sue Arrowsmith (The law of Public and Ut- illities Procurement)

4.2 Hvordan utforme miljøkrav til produktets ytelse eller funksjon i praksis?

Snevre og detaljerte produktspesifikasjoner kan begrense leverandørenes kreativitet i konkurransen om en kontrakt. Ofte mangler innkjøper tilstrek- kelig oversikt over alternative produkter eller løsninger som kan dekke et bestemt behov. Dette gjelder spesielt for markeder hvor utviklingen går svært raskt f.eks. for innovative miljøvennlige innretninger eller teknologi. Detaljerte spesifikasjoner kan bidra til at det går unødvendig lang tid før ny- utviklede og forbedrede løsninger tas i bruk.

Skal man stimulere til innovative miljøløsninger, bør man ta utgangs- punkt i såkalte behovs - eller funksjonsbaserte spesifikasjoner. Slik motive- res leverandørene til å bruke sin kreativitet og produktkunnskap. Det er

imidlertid viktig at oppdragsgiver gir tilstrekkelig beskrivelse av behovet eller de nødvendige funksjoner, for å unngå misforståelser og dermed tilbud som ikke er egnet.

Et supplement til behovs- eller funksjonsbaserte, eventuelt detaljerte spesifikasjoner, er å åpne for alternative tilbud. Ved å utarbeide alternative krav, kan leverandøren også tilby andre og bedre miljøløsninger enn det som oppdragsgiveren har lagt til grunn i sin hovedspesifikasjon. For alternative tilbud har oppdragsgiver f.eks. mulighet til å kreve at produktet, i tillegg, skal tilfredsstille krav som Blomsten (EU) eller Svanemerket stiller til produktkategorien. De alternative spesifikasjonskravene må tas inn i konkurransegrunnlaget.

EKSEMPLER PÅ KRAV SOM ER LOVLIGE:	EKSEMPLER PÅ KRAV SOM ER ELLER KAN VÆRE ULOVLIGE:
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Kjøretøyet skal være gassdrevet (eventuelt elektrisk drevet, eller skal kunne bruke 92 oktan blyfri bensin) ➤ Kopimaskinen/printerens skal kunne skrive ut på begge sider (funksjonskrav), og forbruke maks x kwh i hvilemodus. ➤ Produktet skal ikke inneholde X (f.eks. at madrassene skal være fri for PVC) ➤ Renholdet skal skje med en metode som ikke innebærer bruk av kjemikalier, klassifisert som miljøfarlige ihht direktiv 67/548/eec. ➤ Vinduene (evt. papiret, kontorstolene eller byggematerialet) skal bestå av minst X % resirkulert materiale. ➤ Materialet skal være av tresorten X, Y eller Z (pluss eventuelle tilleggskrav til materialets hardhet/slitesterkhet) <p>Kommentar: <i>Kravene karakteriserer egenskaper ved produktet/ytelsen, er objektive, gjennomsiktlige og favoriserer ikke en bestemt eller en gruppe leverandør(er). Oppdragsgivere som krever at produktet eller ytelsen skal tilfredsstille et detaljert og omfattende sett av krav, må være spesielt oppmerksom på forbudet mot å favorisere en, eller flere, bestemt(e) leverandør(er). Rent innkjøpsfaglig, er det ofte en ulempe å benytte omfattende krav, fordi det krever svært mye produktinformasjon/kunnskap samt at det begrenser leverandørens frihet (med mindre dette er viktige krav for oppdragsgiver).</i></p> <p><i>Når det gjelder det siste punkt i eksemplet ovenfor, legges det til grunn at man kan kreve en bestemt type tresort, når dette bidrar til å karakterisere kontraktgjenstanden (estetisk eller egnethet) og har betydning for bruken av anskaffelsen. Man må imidlertid være varsom så man ikke stiller et krav til at produktet kun kan komme fra enkelte land f.eks. krav til at materialet skal være norsk gran eller furu. Et krav som «furu eller tresorter med tilsvarende utseende, styrke og slitesterkhet», må derfor kunne godtas.</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Arbeidet skal utføres med «Soundless» treskjærer ➤ Rengjøringsmidlet skal <i>kun</i> inneholde kjemikaliene X, Y og Z <p>Kommentar om detaljerte krav <i>Oppdragsgiver kan ikke benytte tekniske spesifikasjoner som direkte eller indirekte beskriver en bestemt vare, et bestemt fabrikk, opprinnelse eller angir en særlig produksjonsmetode når dette favoriserer enkelte foretak. Tilsvarende gjelder for referanse til varemerker, patenter o.l. Unntak kun i bestemte tilfeller, dersom «eller tilsvarende» tilføyes.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Produktet skal være miljøvennlig <p>Kommentar: <i>Kravet er ikke objektivt og åpner for muligheten til å diskriminere.</i></p>

EKSEMPLER PÅ KRAV SOM ER LOVLIGE:	EKSEMPLER PÅ KRAV SOM ER ELLER KAN VÆRE ULOVLIGE:
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Matproduktene skal være i overensstemmelse med EU standard for økologisk mat (norske regler er gitt i tråd med EU-standard på området) ➤ Energien skal være produsert av fornybare ressurser (ved kjøp av elektrisitet). <p>Kommentar: <i>Kravene er knyttet til egenskaper ved produktet, de er objektive og det er ikke vanskeligere for andre lands leverandører å oppfylle dem. Eksemplene er hentet fra EU-kommisjonens veileder. Eksemplene er av særlig interesse, fordi det illustrerer at krav knyttet til produksjonsprosessen som er usynlige i sluttproduktet kan stilles når øvrige vilkår er oppfylt. Kommisjonen synes å legge til grunn at selve produksjons- og behandlingsmetoden for økologiske produkter innebærer at produktet har (u)synlige egenskaper som bidrar til å skille produktet fra andre tilsvarende produkter.</i></p>	

4.3 Kan det stilles strengere miljøkrav til produktet eller ytelsen enn det som fremgår av lover og forskrifter?

Tilbud som ikke er forenlig med nasjonale forskrifter, som for eksempel produkter med forbudte stoffer eller bruk av forbudte stoffer ved utførelse av tjenesten, skal avvises selv om kravet ikke fremgår av konkurransegrunnlaget (herunder kunngjøringen). Dette vil f.eks. være tilfelle for kjøleskap som inneholder KFK- gass, PCB lysarmaturer, enkelte typer trykkimpregnert materiale, produkter hvor listede utrydningstruede plante- eller dyrearter inngår i materialet og som ikke tillates solgt på det norske markedet.

Oppdragsgivere står i utgangspunktet fritt til å stille spesifikasjonskrav for å oppnå bedre miljøbeskyttelse enn det som er fastlagt i lovgivningen eller i standarder. Bakgrunnen er bl.a. at det i dag eksisterer få standarder eller felles lovkrav for produsenter på EØS-markedet som også tar hensyn til miljøet. Kravene må imidlertid ikke føre til at adgangen til kontrakten begrenses, ved for eksempel å direkte eller indirekte beskrive metoder, produkter eller ytelser som kun enkelte leverandører kan levere p.g.a. patentrettigheter eller lignende rettigheter.

4.4 Kan det stilles krav til bruk av et bestemt materiale?

Oppdragsgiver kan stille krav til produktets grunnleggende materiale (også relevant for materiale som brukes i bygg og anleggarbeider), når materialets karakteristika har betydning for bruken av produktet. Med grunnleggende materiale menes; tre, metall, plast, resirkulert materiale, etc. Slike krav vil alltid innvirke på produktets egenskaper, herunder utseende, funksjonalitet, slitestyrke eller gjenbruksmuligheter.

4.5 Kan det stilles miljøkrav til produksjonsprosessen?

Med begrepet «produksjonsprosess» siktes det til hvordan kontraktgjensstanden fremstilles. Oppdragsgiver kan stille krav til en bestemt produksjonsprosess når dette har betydning for produktets eller ytelsens egenskaper (kontraktgjensstanden).

Det er ingen betingelse at disse egenskapene må være synlige i sluttproduktet. Det er akseptert at også usynlige egenskaper ved produktet kan skille to ellers like produkt fra hverandre. F.eks. vil det forhold at et matprodukt er økologisk dyrket, ikke nødvendigvis være synlig i sluttproduktet. Det legges her til grunn at økologiske produkter har andre egenskaper enn ikke-økologiske produkter.

Når det gjelder krav til utslipp, type energikilde eller strømforbruk ved produksjon av en vare, oppfyller slike krav sjelden ovennevnte betingelser. Det skal likevel nevnes at tolkningen av reglene på dette området, preges av et uklart rettsbilde av hvilke absolutte krav eller hvor omfattende krav til produksjonsprosessen kan være, før en domstol vil betrakte dette som diskriminerende (dvs i strid med internasjonale handelsavtaler).

Krav til hvordan tjenester, samt tjenestedelen i forbindelse med bygg og anlegg skal utføres (produseres), vil ofte være mer nærliggende å anse som gjennomføringskrav enn spesifikasjonskrav (se kapittel 7). I den grad slike krav også er tekniske spesifikasjonskrav, må oppdragsgiver forholde seg til reglene som er omtalt ovenfor. Absolutte krav til f.eks. støynivå eller utslippsmengde ved kjøp av persontransporttjenester, må anses å beskrive egenskaper ved kontraktgjensstanden. Derimot må krav som innebærer begrensinger av støynivå eller forurensing ved oppføring av et bygg, anses som gjennomføringskrav.

4.6 Hvordan benytte miljømerkekriterier ved innkjøp?

Et miljømerke er en garanti for at produktet eller tjenesten er blant de minst belastende for miljøet. Miljømerkeordningene er frivillige lisensieringsordninger og det finnes mange ulike miljømerker på verdensmarkedet (f.eks. de offisielle ordningene Blomsten og Svanemerket, samt private merker).

Et produkt kan bli miljømerket, dersom det oppfyller merkets krav for produktgruppen. Forutsatt at miljømerket ikke stiller krav som kan virke

diskriminerende for andre lands leverandører, og at kravene er å anse som objektive tekniske spesifikasjoner, kan samtlige av miljømerkeordningens kriterier kreves oppfylt.

De fleste kriteriedokumenter som Blomsten og Svanemerket operer med, inneholder kun tekniske spesifikasjoner og er av ikke-diskriminerende karakter (herunder gjennomsliktige og objektive). I slike tilfeller *kan samtlige* av miljømerkets kriterier for produktgruppen, tas inn i konkurransegrunnlaget som spesifikasjonskrav.

Krav i kriteriedokumentene som ikke er å anse som tekniske spesifikasjoner, kan ikke *kreves* oppfylt. Dette er f.eks. tilfelle for kravene til miljøstyring, miljøpolitikk og handlingsplaner i Svanemerkets kriterier for miljømerking av hotelltjenester.

For en offentlig oppdragsgiver er det mye å hente i de tekniske krav som enkelte miljømerker stiller for å lisensiere et produkt. Flere av miljømerkeorganisasjonene har utmerket seg for høy kvalitet på lisensieringsprosedyrene, produsentuavhengighet og seriøsitet. Disse virksomhetene har nedlagt atskillig tid og ressurser på å identifisere miljøeffektive tiltak som gir et mer bærekraftig forbruk.

I likhet med øvrige tekniske krav som oppdragsgiver ønsker å stille, er det behov for å *dokumentere* at de tekniske kravene til kontraktsgjenstanden er oppfylt. Oppdragsgiver vil ved å henvise til et bestemt miljømerke med tilføyelsen «eller annen dokumentasjon», kunne godta lisensbevis for produkter som tilstrekkelig dokumentasjon på at samtlige krav er oppfylt. Dette vil virke besparende både for leverandøren, som slipper å bruke ytterligere ressurser på å dokumentere at kravene er i overensstemmelse med spesifikasjonene, samt redusere oppdragsgivers behov for kontroll av hvorvidt kravene er oppfylt. Det er imidlertid viktig at oppdragsgiver aksepterer annen type dokumentasjon på at produktet oppfyller alle kravene eller de enkelte delkravene.

Miljøkrav til leverandører (Kvalifikasjonskrav)

Kapittelet handler om hvilke krav som lovlig kan stilles til leverandører for å delta i konkurransen om kontrakten. Det gis eksempler på miljørelaterte kvalifikasjonskrav.

Ofte vil det være behov for at oppdragsgiver stiller visse grunnleggende krav til deltagerne i konkurransen for å sikre at leverandørene er egnede til å oppfylle kontrakten. Oppdragsgivere har betydelig frihet til å fastlegge nivået på kravene, men regelverket gir bestemte føringer for hvilke typer krav som kan stilles til leverandørene samt hvordan disse kan kreves dokumentert. Formålet med reglene er å unngå at oppdragsgiver benytter krav som favoriserer bestemte leverandører.

5.1 Hva sier reglene?

Det er først og fremst to regelsett som omhandler kvalifikasjonskrav:

- a) §§ 5-5 og 12-5 åpner for at det kan stilles tekniske kvalifikasjonskrav, økonomiske og/eller finansielle krav.
- b) §§ 8-12 og 15-12 åpner for at oppdragsgiver kan avvise leverandøren pga forhold ved virksomheten.

(a) Tekniske/faglige, økonomiske og finansielle krav til leverandørene

Enkelte anskaffelser krever at deltagerne har bestemte tekniske kvalifikasjoner (f.eks. faglig bakgrunn og utstyrskapasitet) for gjennomføring av de forpliktelsene som ligger i kontrakten. Oppdragsgiver står fritt til å stille miljørelaterte krav, *dersom* en oppfyllelse av kontrakten fordrer en bestemt miljøkompetanse eller teknisk kapasitet (f.eks. utstyrskapasitet som målingsinstrumenter, tilfredstillende forskningsfasiliteter, teknisk kvalitetskontroll og lignende).

Nivå og type krav må likevel stå i forhold til den ytelse som skal leveres. Oppdragsgiver må informere om slike krav i kunngjøringen eller konkurransegrunnlaget, hvis oppdragsgiver skal kunne avvise kandidater som ikke dokumenterer en slik kompetanse.

Når det gjelder miljørelaterte tekniske kvalifikasjonskrav som omfattes av forskriftens del II i regelverket, kan ikke oppdragsgiver stille andre krav enn de som lar seg dokumentere iht. §§ 5-11 til 5-14. For anskaffelser som omfattes av del III, må ikke kravet til dokumentasjon være vanskeligere å oppfylle for utenlandske leverandører enn for nasjonale.

Krav til finansiell og økonomisk stilling, kan normalt ikke knyttes til miljø. Enkelte typer oppdrag hvor det må tas spesielt hensyn til miljøet, kan

imidlertid ha innvirkning på hvilket nivå som oppdragsgiver bør kreve av økonomisk sikkerhetsstillelse. Regelverket begrenser ikke måten oppdragsgiver kan kreve forholdet dokumentert på, så lenge dette ikke fører til diskriminering av andre lands leverandører.

(b) Utelukkelse av leverandører

Bestemmelsene i §§ 8-12 og 15-12 omhandler bl.a. leverandører som har gjort seg «skyldige i alvorlige forsømmelser mot faglige eller etiske krav i vedkommende bransje» eller leverandører som « ved rettskraftig dom er kjent skyldig i straffbare forhold som angår den yrkesmessig vandel».

Oppdragsgiver kan avvise deltagere som har gjort seg skyldig i slike forhold, og som det anses som støtende at offentlige oppdragsgivere inngår kontrakt med. Begge bestemmelsene stiller som krav at overtredelsen skal være dokumentert før oppdragsgiveren kan avvise leverandøren. I motsetning til kvalifikasjonskravene som nevnt ovenfor (pkt a), gjelder det ikke et krav om at avvisningsmuligheten blir gjort kjent for leverandørene i konkurransegrunnlaget.

Utgangspunktet må imidlertid være at leverandøren har gjort seg skyldig i alvorlige feil i henhold til nasjonal lovgivning. Iverksatte vedtak om tvangsmulkt (med hjemmel i forurensingsloven eller produktansvarsloven), må kunne bli tatt i betraktning.

Det foreligger ikke noe rettspraksis om hvor lang tid etter overtredelsen oppdragsgiver *kan* legge vekt på forholdet, men det antas at dette må vurderes ut fra overtredelsen art, om forholdet fortsatt er registrert i strafferegisteret/andre registre og gjentakelseshyppighet.

En beslektet regel, som kommer til uttrykk i forskriften i §§ 8-12 og 15-12 nr 2 bokstav f, er at virksomheter som ikke har betalt lovpålagte skatter og avgifter kan avvises. Dette innebærer bl.a. at oppdragsgiver har mulighet til å kreve dokumentasjon på at virksomheten har betalt *lovpålagte miljøavgifter* i Norge eller til den stat som leverandøren kommer fra.

OPPSUMMERING:

- to typer regelsett a) krav til økonomiske, finansielle og tekniske kapasitet og b) avvisningsbestemmelser
- oppdragsgiver kan stille krav til leverandørens faglige og tekniske kapasitet/kompetanse innenfor rammen av kontraktens formål, type og kompleksitet (a)
- oppdragsgiver kan avvise leverandører som har gjort seg skyldig i forsømmelser mot faglige eller etiske krav i vedkommende bransje, herunder brudd på miljølovgivning (b)

Mer informasjon om reglene: Generell veileder om offentlig anskaffelse, kommisjonens fortolkningsdokument, Sue Arrowsmith (The law of Public and Utilities Procurement)

Dansk klagesak: (18/12 – konkurransestyrelsen) Oppdragsgiver hadde stilt krav om at leverandøren som fikk kontrakten om avfallshenting skulle være miljøsertifisert innen 3 år og levere årlige grønne regnskap. Konkurrentestyrelsen mente at krav (her miljøkravet) bare kan stilles når kravet er etterprøvbart, står i et visst forhold til hva som søkes oppnådd med anskaffelsen og ikke er diskriminerende. Konkurrentestyrelsen anså at kravet «grønt regnskap» ikke var tilstrekkelig transparent og ga rom for diskriminering. Videre var styrelsen av den oppfatning at kravene ikke var proporsjonale med karakteren, omfanget og formålet med den renovasjonstjenesten som skulle ytes.

5.2 Hvordan utforme miljøkrav i praksis?

Nedenfor er det forsøkt å gi eksempler på miljørelaterte krav som kan stilles til leverandøren, og samtidig illustrere noen av de vurderingene som bør foretas i praksis. Det er viktig å merke seg at eksemplene ikke er uttømmende.

EKSEMPLER PÅ KRAV SOM ER LOVLIGE	EKSEMPLER PÅ KRAV SOM IKKE ER LOVLIGE
<p>Leverandøren skal disponere utstyr som sikrer at kravene til maksimum utslipp iht. lover og kontrakten overholdes (f.eks. ved oppføring av bygg/anlegg). Leverandøren skal gi en beskrivelse av metode for kvalitetssikring samt redegjøre for det tekniske utstyret som leverandøren disponerer.</p> <p>Kommentar: Kravet er transparent, knyttet til kontrakten og står i forhold til ytelsen. Oppdragsgivere kan videre be om at kravet dokumenteres ved fremleggelse av EMAS registrering eller ISO 14001 sertifisering eller «annen dokumentasjon».</p>	<p>Leverandøren skal eie «XX og XY» miljømaskiner som skal brukes i oppdraget.</p> <p>Kommentar: I dette eksemplet består ulovligheten i at kravet til å eie utstyret ikke er nødvendig for å oppfylle kontraktsgjenstanden. Tilsvarende gjelder mht krav om å disponere utstyr av et spesifikt merke. Dersom oppdragsgiver har stilt ovennevnte krav fordi han mener at det er dette utstyret som skal til for tilfredsstillende kvalitetssikring, er det viktig å merke seg at han fortsatt kan oppnå dette – men kravet må utformes på en annen måte, f.eks. i samsvar med kolonne 1.</p>
<p>Leverandøren skal ha X og Y (miljø) kompetanse. Virksomheten kan dokumentere kompetansen ved fremleggelse av EMAS eller ISO 14001 sertifisering eventuelt med annen dokumentasjon.</p> <p>Kommentar: Oppdragsgiver skal uttrykkelig angi de (miljøtekniske) kvalifikasjoner som vektlegges. Det kan kun stilles krav til spesi- fikk miljøkompetanse, dersom oppdraget krever dette. Dette kan f.eks. være at rengjø- ringspersonalet har kunnskap om korrekt bruk av rengjøringsmidler eller spesialkom- petanse/utstyr til oppføring av et bygg i et natursensitivt område.</p>	<p>Virksomheten skal ha et miljøledelsessystem.</p> <p>Virksomheten skal være EMAS eller ISO 14001 sertifisert.</p> <p>Virksomheten skal benytte resirkulert papir i sin daglige drift.</p> <p>Det stilles krav om at virksomheten fører «grønt regnskap» eller at den har etablert en ordning for årlig miljørapportering.</p> <p>Kommentar: Det er ikke tillatt å stille et generelt krav om miljøledelsessystem eller at virksomheten skal være f.eks. EMAS sertifisert. Se kolonne 1 for hvordan referanse til EMAS og ISO 14001 kan benyttes (ytterligere kommentarer til dette under pkt 5.3).</p> <p>Krav som vedrører virksomhetens miljøstrategi/innretning for øvrig, vil være i strid med kravet til sammenheng mellom virksomhetens kvalifikasjoner/kapa- sitet og kontraktsgjenstand. Slike krav vil være i strid med regelen om at kvali- fikasjonskravet skal stå «i forhold til den ytelse som leveres» samt reglene om hvilke typer dokumentasjon som kan kreves for tekniske kvalifikasjonskrav (sistnevnte gjelder anskaffelser som omfattes regelverkets del II).</p>

5.3 Kan det stilles krav til at leverandøren skal ha et miljøledelsessystem?

Miljøledelse, også kalt miljøstyring, innebærer at en virksomhet systematisk og bevisst vektlegger miljøhensyn ved driften av virksomheten. En virksomhet som systematisk tar hensyn til miljøet, har bedre kontroll med bruken av råvarer og energi, utslipp og avfallshåndtering. Miljøledelse betyr også at det systematisk blir stilt miljøkrav til underleverandører m.v.

Et miljøledelsessystem kan enten etableres av virksomheten selv eller ved sertifisering etter en av de to etablerte sertifiseringsordningene EMAS eller ISO 14001. I Norge finnes også ordningen «Miljøfyrtårn» for mindre virksomheter.

I forhold til anskaffelsesregelverket er det et problem at innholdet i de ulike miljøledelsesordningene kan variere fra virksomhet til virksomhet, herunder at det stilles kvalifikasjonskrav utover det som er relevant for å kunne levere ytelsen (f.eks. at virksomheten regelmessig utsteder miljørapporter eller fører miljøregnskap).

Oppdragsgivere kan *kun legge vekt* på virksomhetens kompetanse innenfor miljøledelse dersom dette er relevant for kontraktsgjenstanden. Det kan derfor ikke stilles et generelt krav om miljøledelsessystem eller miljøsertifisering, for å levere til det offentlige.

Miljøsertifisering kan likevel ha betydning for leveranser til det offentlige. Oppdragsgiver står nemlig fritt til å bruke utviklede miljøledelsessystem som kilde for konkrete kompetanse- og kapasitetskrav. Hvilke deler av miljøledelsessystemet som er relevant for ytelsen som skal leveres, må avgjøres etter en konkret vurdering.

Oppdragsgivere kan også ved å henvise til en bestemt miljøsertifiseringsordning med tilføyelsen «eller annen *dokumentasjon*» godta bekrefteelse på miljøsertifisering som dokumentasjon på at de oppfyller kravene. Dette har en besparende effekt, både for leverandøren som slipper å bruke ytterligere ressurser på å dokumentere at kompetansen er i overensstemmelse med forutsetningene for å delta i konkurransen, og oppdragsgivers behov for etterkontroll av dokumentasjonen.

Tilsvarende er regelverket ikke til hinder for at oppdragsgivere oppmuntrer deltagere i konkurransen til å la seg miljøsertifisere, og at oppdragsgiver gir informasjon om hvordan dette kan gjøres.

Miljøkriterier ved tildeling av kontrakt

Oppdragsgiver må i konkurransegrunnlaget eller kunngjøringen oppgi hvilke kriterier som gjelder for evaluering av tilbudet. Kapittelet omtaler reglene og gir eksempler på miljørelaterte tildelingskriterier.

Tildelingskriterier er preferanser som oppdragsgiver har når to eller flere kvalifiserte og utvalgte leverandører tilbyr et produkt eller en tjeneste som ligger innenfor det oppdragsgiver har bedt om. Reglene for denne fasen er således noe annerledes enn reglene om kvalifikasjonskrav, kontraktskrav eller dokumentasjonskrav hvor kravet enten er oppfylt eller ikke.

6.1 Hva sier reglene?

Regelverket gir to muligheter når oppdragsgiver skal velge hvilket tilbud som skal aksepteres, jf §§ 10-2 og 17-2. Oppdragsgiver kan bestemme at kontrakten skal tildeles den leverandøren som har den «laveste prisen» eller til den som har «det økonomisk mest fordelaktige tilbudet». Dersom sistnevnte alternativ benyttes, kan tilbudene vurderes ut fra pris, kvalitet, teknisk verdi, estetiske og funksjonsmessige egenskaper, m.v. Dette alternativet åpner for at også tilbudenes miljømessige sider kan være et vurderingstema når det skal avgjøres hvilket tilbud som er det «økonomisk mest fordelaktige».

Oppdragsgiver har stor frihet til å fastsette hvilke kriterier som skal legges til grunn og til å bestemme den innbyrdes vektningen av kriteriene. Dette åpner for at et miljørelatert kriterium kan gis vesentlig vekt i tildelingsfasen. Forutsetningen er at de valgte kriteriene, rent faktisk, er egnet til å identifisere det økonomisk mest fordelaktige tilbudet og at oppdragsgivere kan kontrollere hvordan kriteriene er oppfylt.

Hensynet til etterprøvbarehet, likebehandling og forutsigbarhet, innebærer at kriteriene som anvendes, ikke må formuleres på en måte som gir oppdragsgiver et fritt valg til avgjøre om miljøkriteriene er oppfylt. Et kriterium som utelukkende lyder «det mest miljøvennlige produktet», vil derfor ikke være tilstrekkelig.

Også såkalte del-kriterier som ikke er av ren økonomisk karakter, kan anvendes. Domstolen la dette til grunn i den såkalte «Helsinkibuss» dommen (omtalt på neste side). Dette betyr at dersom kriteriet kan knyttes direkte til kontraktgjenstanden, f.eks. lavt støynivå eller lavt nitrogen-dioksid utslipp ved kjøp av persontransporttjenester, kan også slike kriterier fungere som ett av flere tildelingskriterier.

Kriteriene må være i overensstemmelse med de grunnleggende prinsipper i EØS-loven (se kap.9). I to dommer hvor de anvendte kriteriene hadde

til formål å redusere utslipp av gasser som annen lovgivning mente var skadelig for miljøet, la domstolen til grunn at denne forutsetningen var oppfylt.

De kriterier som oppdragsgiver ønsker å legge til grunn, må fremgå av konkurransegrunnlaget eller kunngjøringen.

OPPSUMMERING:

Tildelingskriterier må være:

- forbundet med kontraktens gjenstand,
- gjort kjent i konkurransegrunnlaget,
- utformet på en måte som ikke gir oppdragsgiver et ubetinget fritt valg,
- av en slik type at oppdragsgiver kan kontrollere at de er oppfylt.

Mer informasjon om reglene: Generell veileder om offentlig anskaffelse, Kommisjonens forklaringsdokument, Nämnden for offentlig upphandling «Uppdrag om ekologisk hållbar upphandling» (Yttrande 1998-03-27), Sue Arrowsmith (The law of Public and Utilities Procurement)

UTDRAG FRA TO SENTRALE AVGJØRELSER OM BRUK AV TILDELINGSKRITERIER

I sak c-513/99 (Helsinki busstransport) og c-448/01 (Østerrikske grønn strøm), uttaler EF-domstolen seg om bruk av miljørelaterte tildelingskriterier

Sak 1: «Helsinkibuss» dommen (også kalt Concordia dommen)

Helsinki kommune hadde informert om at tildelingen skulle baseres på tre kriterier: pris for transporten (som veide klart tyngst), tjenesteyterens drift innenfor kvalitet og miljø, samt kvaliteten på bussmateriellet. Poeng for kvaliteten på bussene skulle bl.a. gis dersom bussene hadde nitrogenoksidutslipp og støynivå under bestemte grenser. Concordia (et busselskap som tapte for kommunens eget selskap) hevdet at kravet til støy og nitrogenutslipp ikke var av økonomisk karakter eller relevant for anskaffelsen av tjenesten. Domstolen ga ikke klageren medhold, og kom til at bruken av et slikt delkriterium var lovlig i denne saken.

Sitat fra dommen - om bruken av tildelingskriterier som ikke er av ren økonomisk karakter:

«..den nævnte artikel 36, stk. 1, litra a [tilsvarende forskriftens §§ 10-2 og 17-2], kan ikke fortolkes således, at ethvert af de kriterier, den ordregivende myndighed udvælger med henblik på at identificere

det økonomisk mest fordelagtige bud, nødvendigvis skal være af rent økonomisk karakter.

Sak 2: «Grønn strøm» dommen (også kalt EVN AG/Wienstrom GmbH dommen)

Saken gjaldt kjøp av elektrisitet. I kunngjøringen het det at det skulle legges vekt på pris pr. kilowattime og på «ytelsenes innvirkning på miljøet jamfør konkurransegrunnlaget». Dette andre kriteriet innebar at leverandøren skulle levere elektrisitet fra fornybare energikilder, så fremt dette var tekniske mulig. Under ingen omstendigheter var det aktuelt med strøm produsert ved atomkraftverk. I så fall kunne oppdragsgiver bryte kontrakten. Siden oppdragsgiver mente at ingen ville være i stand til å dokumentere at leverte elektrisiteten virkelig kom fra fornybare energikilder, krevde ikke oppdragsgiver at dette skulle dokumenteres. I stedet ville oppdragsgiver fordele poeng til leverandører som minst rådet over 22,5 GWh elektrisitet som var produsert fra fornybare ressurser. Denne grensen ble valgt fordi oppdragsgivers totalforbruk i kontraktsperioden ville overstige 22,5 GWh. I vektingen av tildelingskriteriene talte pris 55 % mens energi fra fornybare ressurser talte 45%. Klager mente at denne vektingen var i strid med regelverket, da vektingen i for stor grad favoriserte tilbudets grønne aspekt og

ikke de rene økonomiske elementene i tilbudet. Klageren hevdet også at kriteriet ikke var lovlig fordi kriteriet, slik det var formulert, ikke lot seg etterprøve.

Domstolen slo fast at verken det å ha med kriteriet om preferanse for grønn elektrisitet eller å tillegge det 45 % vekt, er i strid med direktivets artikkel 36, stk. 1, litra a (tilsvarende forskriftens §§ 10-2 og 17-2). Domstolen mente imidlertid at oppdragsgiver ikke kan anvende et kriterium som oppdragsgiver ikke kan eller vil etterprøve, da dette er i strid med likebehandlingsprinsippet. Domstolen sa at det i denne saken mangler krav til kriteriet som gjør det mulig å kontrollere at de opplysninger som anbyderne har gitt er riktige. Domstolen pekte også på at siden oppdragsgiver ikke hadde sagt hvilken periode anbyderne skulle legge til grunn når de oppga hvilken mengde elektrisitet som stammet fra fornybare ressurser, var det vanskelig å forstå den nøyaktige rekkevidden av kriteriet. Domstollen mente at dette kunne være et brudd i seg selv. Til slutt gjentok domstolen at kriteriet må være knyttet til kontraktens gjenstand. Dette innebærer at hvorvidt leverandøren omsatte mer «grønn energi» enn det rammeavtalen baserte seg på (22,5 GWh), ikke kan være avgjørende dokumentasjon på at leveringingen var «grønn».

Sitat fra dommen – om krav til de miljøkriteriene som kan benyttes ved tildeling:

Kriteriene er lovlige «for så vidt som disse kriterier er forbundet med kontraktens genstand, ikke tillægger den nævnte ordregivende myndighet et ubetinget frit valg, er uttrykkelig nævnt i udbudsbetingelserne eller udbudsbekendtgørelsen og overholder alle de grundlæggende prinsipper i fællesskabsretten, herunder navnlig princippet om forbud mod forskelsbehandling.»

Sitat - om oppdragsgivers frihet til å velge hvilke tildelingskriterier som skal anvendes og vekten av disse:

«Ifølge fast retspraksis lader valget af det økonomisk mest fordelagtige bud det være op til de ordregivende myndigheder at vælge, hvilke kriterier for tildeling af kontrakten de vil anvende, dog på betingelse af, at disse kriterier har til formål at identificere det økonomisk mest fordelagtige bud og ikke tillægger den ordregivende myndighed et ubetinget frit valg ved tildelingen af kontrakten til en bydende.»

«de ordregivende myndigheder, hvis det lægges til grund, at de overholder kravene i fællesskabsretten, ikke alene frit kan vælge kriterierne for kontraktens tildeling, men også kan fastlægge deres vægt, for så vidt som vægtningen muliggør en samlet vurdering af de valgte kriterier med henblik på at udvælge det økonomisk mest fordelagtige bud».

Sitat - om bruk av tildelingskriterier som ikke lar seg verifisere eller som oppdragsgiver ikke ønsker å kontrollere:

«...Hertil kommer, at anvendelsen af de nævnte kriterier skal ske under overholdelse af såvel alle procedurereglerne som de grundlæggende principper, der følger af fællesskabsretten...»

...«Det bemærkes, at princippet om ligebehandling af de bydende, der – som Domstolen gentagne gange har fastslået – ligger til grund for direktiverne om fremgangsmåderne for indgåelse af offentlige, for det første betyder, at de bydende skal behandles lige både, når de udarbejder deres bud, og når den ordregivende myndighed vurderer buddene. Dette betyder nærmere bestemt, at kriterierne for tildeling i forbindelse med vurderingen af buddene skal anvendes på en objektiv og ensartet måde over for alle bydende...»

For det andet indebærer ligebehandlingsprincippet en forpligtelse til gennemsigtighet, således at det er muligt at fastslå, at princippet er blevet overholdt, hvilken forpligtelse bl.a. består i at sikre en kontrol med, at udbudsprocedurerne er upartiske ...

En objektiv og gennemsiktig vurdering af de forskellige bud forudsætter, at den ordregivende myndighed faktisk er i stand til på grundlag af de oplysninger og beviser, der er fremlagt af de bydende, at vurdere, om deres bud opfylder kriterierne for tildeling.

Det fremgår derfor, at når en ordregivende myndighed foreskriver et tildelingskriterium og angiver, at den hverken ønsker eller kan kontrollere nøjagtigheden af de bydendes oplysninger, tilsidesætter den princippet om ligebehandling, idet et sådant kriterium ikke garanterer gennemsigtighet og objektivitet i udbudsproceduren.

Det må herefter konstateres, at et tildelingskriterium, hvortil der ikke er knyttet krav, der gør det muligt at foretage en effektiv kontrol med nøjagtigheden af de oplysninger, der er fremlagt af de bydende, er i strid med de fællesskabsretlige principper, der gælder for offentlige kontrakter»

6.2 Hvordan utforme tildelingskriterier i praksis?

Hvilke miljørelaterte tildelingskriterier som er direkte knyttet til kontrakts-gjenstanden, vil variere fra anskaffelse til anskaffelse. Et krav som lovlig kan stilles som teknisk spesifikasjonskrav, må i utgangspunktet også kunne benyttes som ett av flere tildelingskriterium. Eksempelene som er listet i kapittel 4 (herunder kriterier som benyttes av Svanemerket eller Blomsten) kan derfor være av interesse for oppdragsgivere som vil utforme miljørelaterte tildelingskriterier.

ANDRE EKSEMPLER:

- Andel resirkulerte råvarer i produktet
- Andel kjemikalier som er klassifisert som miljøfarlige i direktiv 67/548/eec i produktet (eller ved utførelse av tjenesten)
- Kjøretøyets støynivå og andel frigjøring av X stoffer pr km

Nedenfor gis et eksempel på hvordan et miljørelatert kriterium kan bli brukt sammen med andre tildelingskriterier.

PRAKTISK EKSEMPEL:

Dersom oppdragsgiver skal tildele kontrakten til den leverandøren som har det økonomiske mest fordelaktige tilbudet, vil oppdragsgiver ofte rangere de enkelte tilbudene i henhold til en utarbeidet poengskala, f.eks.:

Leverandør A

A får 75 poeng av 100 for pris, 70 poeng av 100 for leveringstid og service, 90 poeng av 100 for kvaliteten på materialet i produktet og produktets levetid. I tillegg får leverandør 2,5 poeng (av 10 mulige) for at deler av produktet kan brukes til gjenbruk i oppdragsgivers virksomhet. Totalt 237,5 poeng.

Leverandør B

B får 50 poeng av 100 for pris, 100 poeng av 100 for leveringstid og service, 90 poeng av 100 for kvaliteten på materialet i produktet og produktets levetid. I tillegg får leverandør 10 poeng (av 10 mulige) for at deler av produktet kan brukes til gjenbruk i oppdragsgivers virksomhet. Totalt 250 poeng.

Leverandør C

C får 100 poeng av 100 mulige for pris. 30 poeng av 100 for leveringstid og service, 20 poeng for kvaliteten på materiale og produktets levetid. Leverandøren 0 poeng for gjenbruksmuligheter av produktet. Totalt 150 poeng.

I eksempelet er det B som får tilbud om å inngå kontrakt, til tross for at A og C gir en bedre pris. I eksemplet likestilles pris, leveringstid og kvalitet. Dette trenger ikke alltid være oppdragsgivers preferanse.

6.3 Hvordan bruke livssyklus-kostnader som et tildelingskriterium

Når oppdragsgiver har valgt å tildele kontrakten til det tilbud som er det mest økonomisk fordelaktige og oppgitt livssyklus-kostnader som tildelingskriterium, kan livssyklus-kostnader vektlegges ved valg av tilbud.

I de fleste tilfeller vil det være en nær sammenheng mellom livssyklus-kostnader og miljøkonsekvenser. Dersom det f.eks. er maling som skal anskaffes, kan malingens holdbarhet få avgjørende betydning. Hvis oppdragsgiver må velge mellom et tilbud som innebærer en rimelig maling med varighet på 5 år, kan et noe dyrere tilbud på maling med varighet på 8 år likevel bli foretrukket. Dette fordi livssyklus-kostnadene vil være lavere når oppdragsgivers kostnader til påføring av malingen tas i betraktning over et lengre tidsrom. I dette tilfellet vil det også være samsvar mellom miljøbelastning og livssyklus-kostnader, fordi lengre levetid på malingen gir færre oppussinger og totalt sett mindre kjemikaliebruk.

Livssyklus-kostnader som oppdragsgiver vil vektlegge og som ikke klart fremgår av delkriterier som oppdragsgiver benytter (f.eks. pris, service, kvalitet, kasseringskostnader), må gjøres kjent for deltagerne i konkurransen.

Miljøkrav som stilles til vinneren av konkurransen

Oppdragsgiver har mulighet til å stille krav til hvordan kontrakten skal oppfylles. Reglene om dette samt miljørelaterte eksempler, omtales i dette kapittelet.

7.1 Hva sier regelverket?

Oppdragsgiver har mulighet til å utforme bestemmelser som pålegger oppdragsgiver å oppfylle kontrakten på miljøgunstig måte.

Anskaffelsesforskriften regulerer ikke de krav som kun gjelder oppfyllelse av kontrakten. Dette er krav som verken direkte eller indirekte berører spørsmålet om spesifikasjonskravene er oppfylt, tilbydernes evne til å levere produktet eller nødvendig for vurderingen av tilbudene. Det er m.a.o. tilstrekkelig at leverandøren forplikter seg til å oppfylle kontraktsbestemmelsene ved utførelsen av kontrakten dersom alle tilbyderne har mulighet til å oppfylle bestemmelsen. Selv om slike gjennomføringsbetingelser ikke er direkte omfattet av forskriften, legger de generelle reglene om ikke-diskriminering visse føringer på innhold og proporsjonalitet (se kapittel 9). Hensynet til forutberegnelighet, krever også at spesielle kontraktsvilkår må gjøres kjent i konkurransegrunnlaget.

7.2 Hvordan utforme miljørelaterte kontraktsklausuler i praksis?

Hvilke kontraktskrav som kan være relevante og omfanget av disse vil variere fra kontraktstype til kontraktstype. Oppdragsgiver må etter eget skjønn vurdere hvor omfattende slike krav skal være, og finne en balanse mellom miljøgevinsten og økonomiske hensyn.

EKSEMPLER:

- Varene skal leveres uten emballasje.
- Leveringen skal skje i gjenbrukscontainere.
- Emballasjen må være av resirkulerbart materiale.
- Leveringer som ikke skjer med emballasje som kan brukes igjen eller kan leveres til resirkulering, må hentes av leverandøren.
- Leverandøren skal vederlagsfritt besørge henting av kasserte elektriske produkter tilsvarende den mengde og type som er anskaffet, samt bringe dette til godkjente behandlingsanlegg.
- Entreprenøren skal dokumentere at de kasserte trykkimpregnerte materialene leveres til et godkjent behandlingsanlegg.
- Leverandøren skal på leveransetidspunktet dokumentere at virksomheten oppfyller lovkrav om eget eller kollektivt retursystem, som vederlagsfritt kan ta i retur kasserte produkter av tilsvarende type.

7.3 Kan det stilles krav om deltagelse eller egen returordning?

Kontraktsforpliktelser som skal støtte opp om sentrale, offentlige miljømålsetninger, men som ikke direkte angår hvordan gjennomføringen av leveransen av den konkrete varen eller tjenesten skal skje, kan også være aktuelle.

Særlig aktuelt, er bestemmelser om deltagelse i kollektive returordninger, eventuelt at virksomheten har opprettet egen returordning på leveransetidspunktet (varer).

Krav til returordning omtales ofte som produsentansvar, og innebærer at *produsent eller importør* er ansvarlig for innsamling og forsvarlig behandling av produktene de omsetter når disse ender som avfall. I en del tilfeller stilles det også bestemte krav til gjenvinning av de kasserte produktene. For å oppfylle produsentansvaret, velger de fleste å delta i en felles bransjeorganisert returordning sammen med andre produsenter. Eksempler på slike returordninger er:

- Materialretur AS for å sikre forsvarlig håndtering av emballasjeavfall,
- Ruteretur AS for isolerglassvinduer,
- Elektronikkretur AS for elektronikkprodukter,
- Hvitevareretur AS for hvitevarer,
- RENAS AS for næringselektronikk,
- AS Batteriretur og Rebatt AS for batterier, og
- Dekkretur AS for ulike typer dekk.

En kontraktsbestemmelse om krav om returordning er lovlig, dersom *ordningen* formelt eller i praksis ikke innebærer større ulempe for utenlandske leverandører enn det vil være for nasjonale leverandører å oppfylle forpliktelsen (se for øvrig kap. 9). Dette forutsetter at det blant annet er mulig å oppfylle forpliktelsen gjennom egne ordninger, og at det ikke stilles krav til deltakelse i et bestemt retursystem.

Det er produsenter og importører som må knytte seg til eksisterende returordninger for de produktene som leveres. Dokumentasjon på at leverandøren oppfylder forpliktelsen knyttet til produsentansvaret for sine produkter, kan for eksempel være kopi av medlemskapsbevis i et returselskap eller annen tilsvarende dokumentasjon.

Dersom en leverandør til det offentlige ikke selv er produsent eller importør, kan oppdragsgiver kreve at leverandøren dokumenterer at plikten er oppfylt av den som produserte eller importerte produktet.

Miljøkrav ved anskaffelser under 200 000 kroner

For kontrakter under 200 000 kroner (ekskl. mva), kan oppdragsgivere benytte direkte kjøp. Direkte kjøp vil si at oppdragsgiver kan gjennomføre anskaffelser uavhengig av anskaffelsesprosedyrene i forskriften, så lenge prinsippene i lov om offentlige anskaffelser jf § 5 og reglene som omtales i kapittel 9 overholdes. I følge disse reglene skal det gjennomføres en konkurranse om anskaffelsen (såfremt dette er mulig), og eventuelle krav til leverandørene skal være objektive.

Som en konsekvens av at færre regler gjelder for slike anskaffelser, har oppdragsgiver en større valgfrihet med hensyn til hvilke miljøkrav som kan stilles til produkt og leverandør. For eksempel kan oppdragsgiver bestemme at miljøledelsessystem eller miljømerkede produkter skal tillegges større vekt i konkurransen om kontrakten enn det forskriften åpner for. Dette innebærer at oppdragsgiver kan avholde en konkurranse blant de leverandører som har oppnådd lisensbevis hos «Svanemerket, Blomsten eller lignende», såfremt reell konkurranse om kontrakten opprettholdes.

PRAKTISK EKSEMPEL:

Kontraktverdien på trykking av denne veilederen i 6000 eksemplarer, ligger langt under terskelverdien på 200 000 kroner. For å ivareta de økonomiske og miljømessige sidene ved anskaffelsen, ble det lagt vekt på følgende:

- 1) Først ble muligheten for å kun publisere veilederen på Internett opp mot behovet for trykte eksemplarer vurdert. En nærmere vurdering tilsa at det i denne omgang vil være et behov for trykte eksemplarer da ikke alle vil ha tilgang til Internett, samt at trykte veiledere er nødvendig for å nå de rette adressatene. Imidlertid ble det besluttet å begrense opplaget til 6000, og gjøre veilederen tilgjengelig på Internett. På denne måten reduseres prisen på publisering og utsendelse av veilederen, bruken av papir, samt at man kan spre og oppdatere informasjonen over Internett når brukerne er bedre kjent med at informasjonen kan lastes ned fra nettet. Dette innbærer også lavere livssyklus kostnader.
- 2) For å sikre konkurranse og økonomisk gode betingelser, ble fire forskjellige trykkerier forespurt om priser og leveringsvilkår. Prisen for tjenesten varierte med ca 40 000 kroner. Dette er penger spart som en følge av at det var konkurranse om oppdraget.
- 3) Det rimeligste trykkeriet tilbød å trykke veilederen i overensstemmelse med Svanemerkets kriterier for trykking, mot et mindre beløp. Dette tilbudet ble akseptert, da ekstrakostnadene var beskjedne i forhold til antatt miljøgevinst.
- 4) Papirtypen som ble valgt var basert på resirkulert materiale. Ulike papirtyper ble vurdert, hvorav flere resirkulerte ble utelukket fordi fargen og kvaliteten på papiret kom i konflikt med de farger og layout som var foretrukket.

Det generelle prinsippet om ikke-diskriminering og andre krav som ikke følger direkte av anskaffelsesregelverket

Ingen krav eller tiltak som oppdragsgiver iverksetter i forbindelse med anskaffelser kan ha *diskriminerende virkning for andre lands* leverandører eller produkter. Dette omtales ofte som forbudet mot diskriminering (herunder forbudet mot tekniske handelshindringer). Krav som har diskriminerende virkning innebærer at tiltaket formelt eller rent faktisk er *mer tyngende* for utenlandske leverandører enn for nasjonale leverandører. Reglene for dette er forankret i de ulike internasjonale handelsavtalene som Norge har inngått. Den mest omfattende av disse er EØS-avtalen.

I de fleste tilfeller vil etterlevelse av reglene som er omtalt i veilederen, sikre at oppdragsgiver ikke opererer med krav som er diskriminerende. Markedet er imidlertid under konstant utvikling. Verken anskaffelsesregelverket eller denne veilederen kan derfor forhåndsavklare alle alternative måter oppdragsgivere vurderer å ta miljøhensyn på i forbindelse med anskaffelser.

Oppdragsgivere bør være særlig oppmerksom på ikke-diskrimineringsregelen der regelverket ikke har uttrykkelige bestemmelser som regulerer forholdet. Oppdragsgivere som vurderer å stille andre eller skjerpede miljøkrav, bør i slike tilfelle vurdere virkningene av kravene på selvstendig grunnlag i henhold til ikke-diskrimineringsprinsippet.

Når det gjelder miljøhensyn, kan likevel en teknisk handelshindring være i overensstemmelse med EØS-retten. Det stilles imidlertid strenge krav til at tiltaket er egnet til å oppnå miljømålet og at tiltaket er proporsjonalt. En sentral vurdering for om tiltaket er proporsjonalt er om samme miljømål kan nås ved mindre inngripende virkemidler.

Vedlegg I – Viktige miljøutfordringer

Fokus på miljøbelastningen ved hver enkelt anskaffelse vil bidra til å løse de nasjonale og globale miljøutfordringene vi står overfor i dag, der noen av de aller viktigste miljøutfordringene kan oppsummeres i fire hovedpunkter:

1 Redusere utslipp av klimagasser

Reduksjon av utslipp av klimagassen CO₂ oppnås ved å redusere forbrenning av kull, olje og gass ved for eksempel å:

- prosjektere bygg med energieffektive ventilasjons- og oppvarmingsløsninger og ved å velge energieffektive transportløsninger og transportrutiner
- etterspørre utstyr og løsninger med lavt energiforbruk, enten det er PCer, kopimaskiner, oppvarming, belysning, kjøleskap eller annet.

2 Sikre biologisk mangfold

Det biologiske mangfoldet bevares ved å:

- velge produkter som ikke inneholder bestanddeler fra plante- eller dyrearter som er truet.
- unngå å etterspørre produkter fra skog som ikke er drevet på bærekraftig vis.

3 Redusere utslipp av helse- og miljøfarlige kjemikalier

Utslipp av kjemikalier reduseres ved å:

- etterspørre produkter og løsninger som inneholder eller bruker lite kjemiske stoffer eller som helt eliminerer behovet for kjemikalier. Rengjøring kan for eksempel skje ved bruk av moppesystem eller dampvask.

4 Hindre overforbruk av ressurser og generering av store mengder avfall

Ressursknapphet og avfallsgenerering begrenses ved å:

- innføre metoder og rutiner som reduserer nyanskaffelser
- etterspørre produkter som er produsert med resirkulert materiale.
- etterspørre produkter og løsninger med lang levetid (for eksempel tidløse produkter som kan repareres, gjenbrukes/gjenvinnes).

Vedlegg II – ABC miljøkompetanse ved anskaffelser

Miljøhensyn i anskaffelser

For å vurdere de miljømessige konsekvensene av en anskaffelse, er det viktig å gjøre en vurdering av ulike løsninger for å dekke virksomhetens behov, FØR man henvender seg i markedet.

Vurdering av virksomhetens behov – behovsanalyse

Vurderingen av virksomhetens behov kan gjøres gjennom en behovsanalyse. En god behovsanalyse sørger for at:

- Det vurderes om det er nødvendig å kjøpe noe i det hele tatt
- Det vurderes om ombruk er mulig
- Behovet vurderes over tid
- Riktig produkt blir kjøpt inn
- Riktig mengde blir kjøpt inn

Første steg i en behovsanalyse er å vurdere om behovet er reelt. I en slik fase tvinges de involverte til å tenke gjennom om dette er et behov som er nødvendig å dekke, eller om det er et behov som ikke er kritisk for virksomheten. For å avdekke om behovet er reelt, kan man spørre seg:

- Må behovet dekkes for å gjennomføre påkrevde aktiviteter?
- Kan aktivitetene gjennomføres uten at behovet dekkes?
- Hvilke konsekvenser har det om behovet ikke dekkes?

Andre steg i behovsanalysen er å utarbeide en behovsbeskrivelse som beskriver krav til ytelse eller funksjon. En god regel er å fokusere på hva sluttproduktet skal være, eller hva det skal gjøre virksomheten i stand til. Det er viktig at arbeidet med behovsbeskrivelsen gjøres tverrfaglig slik at alle relevante krav til behovsdekning kommer med. Behovsbeskrivelsen skal senere danne grunnlag for spesifikasjonen dersom det besluttes at behovet skal dekkes gjennom bruk av markedet. For å kunne lage en god behovsbeskrivelse, kan disse sjekkpunktene være til hjelp:

- Hvem «eier» behovet? Dvs. hvem er brukerne?
- Hvem kommer i befatning med produktet på en eller annen måte?
- Hvilke ytelser kreves?
- Hvilke mengder/volum må til for å dekke behovet?
- Hvilke rettigheter kreves, dvs lisenser, patenter m.m?
- Er det risiko forbundet med mangelfull behovsdekning?
- Når må behovet dekkes?
- Hvor lenge antas det at virksomheten har dette behovet?
- Antas behovet å være statisk eller vil det endre seg over tid?

Tredje steg i behovsanalysen er å vurdere hvilke løsninger eller alternativer som dekker behovet. Bruktkjøp, ombruk innad i virksomheten og reparasjon av eksisterende materiell, bør vurderes i tillegg til nyanskaffelse.

Miljøeffektive produkter

En forenklet huskeregel for hva som er miljøeffektivt er å «få mer ut av mindre», dvs høyere verdiskapning med mindre bruk av ressurser. For fysiske produkter kan miljøbelastningen i korthet oppsummeres til:

- Forbruk av råvarer og energi
- Forurensende utslipp
- Avfallsgenerering

Produktet bør produseres med (i prioritert rekkefølge): gjenvunnet materiale, fornybare ressurser som forvaltes langsiktig, eller ikke-fornybare ressurser som gjenvinnes. Produktet bør gi en høy verdiskapning i bruk, dvs produktet må gi en tilfredsstillende dekning av behovet. Det må være enkelt å bruke riktig, forbruke lite energi/ressurser, ha lang levetid, være lett å reparere, ikke inneholde eller ha lavt innhold av helse- og miljøfarlige kjemikalier og gi små utslipp. Når produktet skal utrangeres bør materialene kunne gjenbrukes eller gjenvinnes (produktet bør være designet for dette).

Miljømessige konsekvenser av anskaffelser

Dersom bruktkjøp, ombruk eller reparasjon viser seg uaktuelt, må alternativer for nyanskaffelse vurderes ut fra miljømessige konsekvenser.

Dette kan gjøres ved å sette opp en enkel matrise, hvor hvert alternativ poengberegnes ut fra noen utvalgte miljøparametere. Hvilke miljøparametere som velges kan variere avhengig av type anskaffelse, men følgende bør i de fleste tilfeller være med; råvareforbruk, energiforbruk, forurensende utslipp, kjemikalieforbruk og avfallsgenerering, jfr miljøeffektive produkter.

Under er det presentert et eksempel på hvordan dette kan gjøres:

Eksempel: Behov for ukentlig møtevirksomhet med deltagere fra region øst og vest

Miljøparameter	Alternativ 1 Flybilletter		Alternativ 2 Togbilletter		Alternativ 3 Videokonferanse	
	Beskrivelse	Poeng	Beskrivelse	Poeng	Beskrivelse	Poeng
Forbruk av råvarer						
Forbruk av energi						
Kjemikalieforbruk						
Forurensende utslipp						
Avfallsgenerering						
Sum						
Nytte/verdiskapning						
Sum						

I tabellen vil den nytte/verdiskapningen som hvert enkelt alternativ representerer, telle positivt i vurderingen. I mange tilfeller vil svaret på hvilket alternativ som har lavest miljøbelastning gi seg selv. I andre tilfeller kan rangeringen gjøres ved å beregne alternativets livssyklus-kostnader.

Bruk av livssyklus-kostnader

Livssyklus-kostnader er i korthet de kostnader som påløper gjennom produktets levetid; som anskaffelseskostnader, driftskostnader og utrangingskostnader. Siden kostnadene kan påløpe på forskjellige tidspunkt for ulike alternativer, er det nødvendig å gjøre tallene sammenlignbare ved å diskontere alle beløp tilbake til dagens kroneverdi. Dette kommer av at verdien av penger endrer seg over tid. På denne måten fremkommer anskaffelsens nåverdi, som gir et bilde av hva anskaffelsen vil koste når man tar hensyn til alle kostnadene som påløper over levetiden.

Vil så en beregning av nåverdien gi den samme rangeringen av alternativene som en poengberegning av miljøbelastningen, jf. matrisen over? I mange tilfeller vil den det, fordi miljø er knyttet til ressurser og ressurser er knyttet til penger. En høy nåverdi vil i de fleste tilfeller indikere høyt ressursforbruk og dermed høy miljøbelastning. Men fordi ikke alle ressurser er riktig priset med hensyn til miljøbelastning, blir nødvendigvis ikke svaret alltid det samme.

Livssyklus-kostnadene og nåverdiberegning kan gjøres som følger:

Eksempel: Behov for ukentlig møtevirksomhet med deltagere fra region øst og vest

Miljøparameter	Alternativ 1 Flybilletter			Alternativ 2 Togbilletter			Alternativ 3 Videokonferanse		
	År 0	År 1	År 2	År 0	År 1	År 2	År 0	År 1	År 2
Anskaffelseskost									
Billett kjøp									
Tellerskritt									
Reisekostnader (bla tapt arbeidstid)									
Årlig service									
Sum									

De ulike alternativene gir tre ulike kostnadsstrømmer, videokonferanse gir høye anskaffelseskostnader, men sannsynligvis lave driftskostnader. De to andre alternativene har null anskaffelseskostnader, men desto høyere driftskostnader. I slike tilfeller er nåverdimetoden et svært godt hjelpemiddel.

Summene for år 0, 1 og 2 diskonteres tilbake til år 0 ved hjelp av en diskonteringsrente. Denne rentesatsen kan fastsettes ut fra forskjellige prinsipper, for eksempel avkastningskravet på egenkapitalen i virksomheten. Selve utregningen kan en liten modell i Excel hjelpe oss med, mens kartleggingen av de ulike kostnadskomponentene og når de vil finne sted, må i stor grad gjøres manuelt.

Andre eksempler på beregningsmetoder for livssyklus kostnad, finnes på hjemmesiden til Statsbygg:

www.statsbygg.no/veiledning/leietakere/aarskostnader/

Vedlegg III – Anskaffelser, miljøkunnskap og referanser

God regelkunnskap er én forutsetning for en vellykket anskaffelsesprosess. Når det gjelder den offentlige målsetningen om miljøbesparende eller miljøriktige anskaffelser, kreves det også at offentlige oppdragsgivere søker kunnskap om hvilke miljøtiltak som kan være relevante for den konkrete anskaffelsen. Nedenfor gis det referanser til noen virksomheter som innehar betydelig kunnskap om slike tiltak. Det må imidlertid understrekes at ikke alle miljøtiltak som foreslås er tilpasset regelverket for offentlige anskaffelser. Oppdragsgiver må derfor selv vurdere hvordan miljøtiltaket eller kravet kan gjennomføres i henhold til anskaffelsesregelverket.

Kompetansesenter og veiledning

- GRIP – innkjøpsidene (www.grip.no). GRIP har publiserte en egen veileder som omhandler miljøeffektive innkjøp. Veilederen GRIP innkjøp er et praktisk verktøy for profesjonelle innkjøpere som vil eller har besluttet å ta miljøhensyn ved innkjøp. Veilederen viser fremgangsmåte og suksessfaktorer for implementering og oppfølging av miljøeffektive innkjøp.
- Statens forurensingstilsyn – forbrukersidene (www.sft.no). SFT oppdaterer forbrukere om forbudte miljøfarlige stoffer og gir råd om alternative løsninger.
- Miljømerket (www.ecolabel.no). Miljømerket gir bl.a. informasjon om krav som stilles til produkter og leverandører for å oppfylle kravet til Svanemerket og Blomsten (EU).
- Grønn Stat (www.odin.dep.no/md/gronnstat). Hele staten skal integrere miljøhensyn i egen drift innen utgangen av 2005. Departementene er allerede i gang. På Internett siden finner du nyttig informasjon og aktuelle lenker.
- Nordiska Rådet og Ministerrådet (<http://www.norden.org/miljoe/sk/innkjop.asp>). Oversikt over verktøy for miljøeffektive innkjøp i Norden. Denne siden gir en oversikt over hvilke verktøy for miljøeffektive innkjøp som tilbys profesjonelle innkjøpere i Norden.
- Grønt IndkøbsNet (www.greenet.dk). Grønt IndkøbsNet er etablert for å styrke de offentlige oppdragsgiveres mulighet til å gjennomføre miljøbeviste anskaffelser. Siden inneholder mange tips om hvordan man lett kan gjennomføre grønne anskaffelser. En annen veileder som Konkurrencestyrelsen i Danmark har publisert, gir en mer regelverksorientert

oversikt og kan lastes ned fra denne adressen: www.ks.dk/publikationer/2002/GroenIndkoeb/index.htm

- Materialretur AS (www.materialretur.no). Materialretur AS innehar kompetanse vedrørende innsamling og gjenvinning av emballasjeavfall. Materialretur AS administrerer medlemskapsordningen for de innsamlings- og gjenvinningsordninger som er etablert for å ivareta næringslivets avtaler med Miljøverndepartementet (såkalte Bransjeavtaler) vedrørende innsamling og gjenvinning av emballasjeavfall.

